

PRAWA CZŁOWIEKA I SYSTEMY ICH OCHRONY

NSP(Z) – 2019/2020

Krajowy system ochrony praw człowieka

ŚRODKI OCHRONY PRAW I WOLNOŚCI W KONSTYTUCJI RP

- **prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP)**
- **prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 Konstytucji RP)**
- **prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji - zasada dwuinstancyjności postępowania (art. 78 Konstytucji RP)**
- **skarga konstytucyjna (art. 79 Konstytucji RP)**
- **wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 80 Konstytucji RP)**

PRAWO DO ODSZKODOWANIA ZA BEZPRAWNE DZIAŁANIE ORGANÓW PAŃSTWA

Art. 77 Konstytucji RP

1. **Każdy** ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.
2. Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszenia wolności lub praw.

- nieograniczony podmiotowo krąg uprawnionych (każdy kto poniósł szkodę)
- zobowiązany do naprawienia szkody jest wykonujący władzę publiczną (szerokie określenie organu władzy publicznej)
- w pojęciu „działania” mieszczą się zarówno zachowania czynne, jak i zaniechania
- odpowiedzialność oparta na zasadzie ryzyka, a nie winy
- związek przyczynowo-skutkowy między niezgodnością działania organów władzy publicznej z prawem a wystąpieniem szkody

KAZUS NR 1

Art. 37 ust. 4 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji nakłada na Krajową Radę Radiofonii i Telewizji (KRRiT) obowiązek wydania rozporządzenia określającego dane, jakie powinien zawierać wniosek o udzielenie koncesji na rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych, a także szczegółowy tryb postępowania w sprawie udzielania i cofania koncesji. Ustawodawca dodał do art. 37 ust. 5, zgodnie z którym to przepisem w przypadku niewydania przez KRRiT właściwego rozporządzenia osoba, która poniosła z tego tytułu szkodę (np. w okresie, kiedy nie było rozporządzenia i niemożliwe było ubieganie się nadawcy o przedłużenie koncesji), nie może domagać się jej naprawienia.

1. Czy przedstawiona nowelizacja jest zgodna z konstytucyjnym prawem do wynagrodzenia szkody wyrządzonej niezgodnym z prawem działaniem władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP)?

PRAWO DO ZASKARŻANIA ORZECZEŃ I DECYZJI WYDANYCH PRZEZ ORGANY I INSTANCJI

Art. 78 Konstytucji RP

Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa.

- szerokie spektrum zaskarżalnych rozstrzygnięć, niezależnie od nazwy nadawanej im przez ustawy zwykłe (m.in. wyrok, postanowienie, zarządzenie, mandat karny, uchwała)
- szerokie rozumienie pojęcia strony (przez stronę należy rozumieć jednostki, których statusu prawnego dotyczy sprawa)
- prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji nie ma charakteru absolutnego (ustrojodawca upoważnił wyraźnie ustawodawcę do wprowadzenia wyjątków od zasady zaskarżalności)

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Art. 208 Konstytucji RP

1. Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz innych aktach normatywnych.
2. Zakres i sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich określa ustawa.

Art. 209 Konstytucji RP

1. Rzecznik Praw Obywatelskich jest powoływany przez Sejm za zgodą Senatu na **5 lat**.
2. (...)

Art. 210 Konstytucji RP

Rzecznik Praw Obywatelskich jest w swojej działalności niezawisły, niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych ustawie.

Art. 212 Konstytucji RP

Rzecznik Praw Obywatelskich corocznie informuje Sejm i Senat o swojej działalności orazo stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela.

WNIOSEK DO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Art. 80 Konstytucji RP

Każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

- szeroki zakres podmiotowy (każdy podmiot, który potrafi dowieść, że jego wolności lub prawa zostały naruszone)
- wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich jest odformalizowany (wolny od opłat, nie wymaga zachowania szczególnej formy)
- wniosek powinien zawierać oznaczenie wnioskodawcy, osoby której wolności i praw sprawa dotyczy, a także określać zwięźle przedmiot sprawy)
- podmiot składający wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich **nie ma obowiązku uprzedniego wyczerpania przysługujących mu środków ochrony praw i wolności**

SKARGA KONSTYTUCYJNA

Art. 79 Konstytucji RP

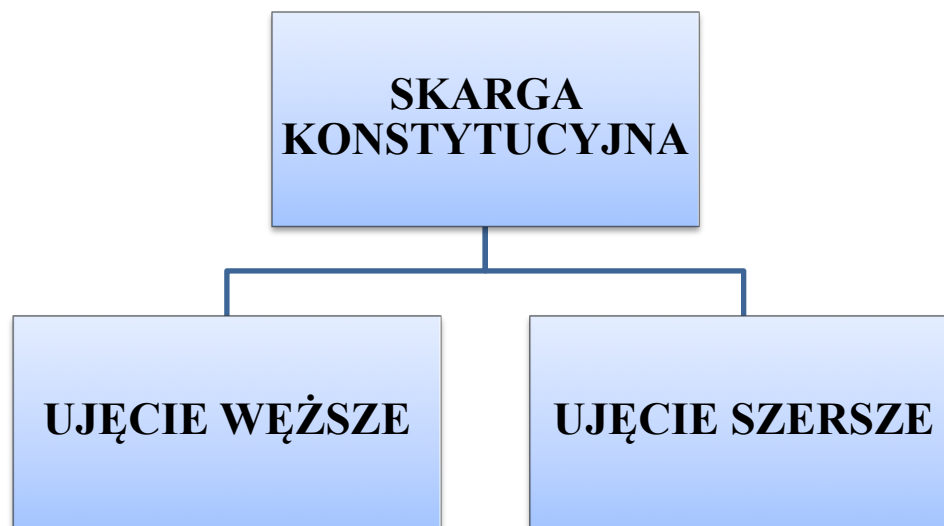
1. **Każdy**, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.
2. Przepis ust. 1 nie dotyczy praw określonych w art. 56.

SKARGA KONSTYTUCYJNA → szczególny środek prawny pozwalający jednostce na zwrócenie się do sądu konstytucyjnego o zweryfikowanie ostatecznych rozstrzygnięć władz publicznych, o ile rozstrzygnięcia te naruszają prawa i wolności zagwarantowane w Konstytucji RP.

SKARGA KONSTYTUCYJNA - cechy szczególne:

- **subsydiarny charakter** → skarga konstytucyjna może być wniesiona do Trybunału Konstytucyjnego dopiero po bezskutecznym wyczerpaniu innych środków prawnych,
- **incydentalny charakter** → legitymacja do wniesienia skargi konstytucyjnej musi być związana z konkretnym przypadkiem naruszenia praw i wolności skarżącego,
- rozstrzygnięcie Trybunału Konstytucyjnego w przedmiocie skargi konstytucyjnej wiąże wszystkie organy państwowe
- podstawy do wniesienia skargi zostały ograniczone tylko do naruszeń praw i wolności o konstytucyjnym charakterze

SKARGA KONSTYTUCYJNA – ZAKRES PODMIOTOWY

- „każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone” → szeroki zakres podmiotowy, obejmujący każdy podmiot praw i wolności konstytucyjnych, a więc osoby fizyczne oraz osoby prawne (skargi konstytucyjne mogą być wnoszone przez osoby prawne tylko w takim zakresie, w jakim osoby te mogą być podmiotami praw i wolności konstytucyjnych)

„(...) osobom prawnym [skarga konstytucyjna przysługuje] tylko wtedy, gdy są beneficjentami określonych praw podstawowych.”

Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 21 marca 2000 r., sygn. akt SK 6/99

„(...) Pewne prawa, np. prawo własności (...) muszą – z istoty systemu gospodarczego – obejmować nie tylko osoby fizyczne, ale też podmioty gospodarcze nie będące osobami fizycznymi. W konsekwencji (...) [należy przyjąć] zdolność osób prawnych do wniesienia skargi. Przyjęcie takiego stanowiska podyktowane jest nie tyle zamiarem wzmocnienia pozycji osób prawnych, co dążeniem do intensyfikacji ochrony jednostek, które bądź to tworzą osobę prawną (w przypadku osób prawnych typu korporacyjnego), bądź to korzystają z jej działalności (w przypadku osób prawnych typu zakładowego)”.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 czerwca 1999 r., sygn. akt SK 12/98

„Na gruncie Konstytucji mamy do czynienia z wyraźnym zróżnicowaniem pozycji prawnej osób fizycznych i osób prawnych prawa prywatnego oraz pozycji jednostek samorządu terytorialnego. (...) **Uzależnienie zakresu zastosowania art. 79 ust. 1 Konstytucji wyłącznie do osobowości prawnej skarżącego prowadziłoby do wniosku, że również Skarb Państwa może występować ze skargą konstytucyjną. Sytuacja taka zaprzeczałaby całkowicie istocie skargi konstytucyjnej i oznaczałaby, że państwo może występować ze skargą przeciwko sobie (...)**”.

Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 23 lutego 2005 r., sygn. akt Ts 35/04

SKARGA KONSTYTUCYJNA – ZAKRES PRZEDMIOTOWY

- skarga może dotyczyć **ustawy lub innego aktu normatywnego**, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach, prawach lub obowiązkach określonych w Konstytucji
- **ustrojodawca nie dopuścił możliwości ochrony jednostki przy pomocy skargi konstytucyjnej przed bezczynnością organów władzy publicznej, jeśli narusza ona prawa i wolności konstytucyjne**
- **przedmiotem skargi nie może być brak określonej regulacji prawnej**

SKARGA KONSTYTUCYJNA - PRZESŁANKI MATERIALNE

Przesłanki materialne skargi konstytucyjnej:

- skarżący powinien być osobiście zainteresowany usunięciem naruszenia przysługujących mu praw i wolności konstytucyjnych (**tzw. interes osobisty**)
- naruszenie praw i wolności musi dotyczyć pozycji prawnej skarżącego (**tzw. interes prawny**)
- naruszenie praw i wolności konstytucyjnych skarżącego musi być realne (**tzw. interes realny**)

SKARGA KONSTYTUCYJNA – PRZESŁANKI FORMALNE

Przesłanki formalne skargi konstytucyjnej:

- skarga konstytucyjna może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, **w terminie 3 miesięcy** od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia
- **forma pisma procesowego** z pewnymi obwarowaniami
 - dokładne określenie ustawy lub innego aktu normatywnego, na którego podstawie orzeczono ostatecznie o prawach i wolnościach skarżącego
 - wskazanie, jakie wolności i prawa konstytucyjne skarżącego zostały naruszone oraz w jaki sposób
 - uzasadnienie skargi wraz z podaniem opisu stanu faktycznego
- **tzw. przymus adwokacki**

**Art. 44, art. 53 i art. 76-80 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r.
o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym**

KAZUS NR 2

Parlament uchwalił ustawę zakazującą prowadzenia działalności gospodarczej cudzoziemcom, którzy zamieszkują na terenie Rzeczypospolitej Polskiej krócej niż 5 lat. Aman K., obywatel Syrii, na mocy przepisów tej ustawy zmuszony został do zaprzestania prowadzenia rentownej działalności gospodarczej, jednak ze względu na fakt, że miał na utrzymaniu dwoje dzieci i bezrobotną żonę, postanowił kontynuować swoją działalność. W dniu 20 lipca 2004 r. Aman K. został skazany wyrokiem Sądu Rejonowego we Wrocławiu, a po wyczerpaniu drogi prawnej wniósł on do Trybunału Konstytucyjnego skargę konstytucyjną. W skardze, sporządzonej przez adwokata, wnoszono o zbadanie zgodności wyroku skazującego Amana K. z przepisem Konstytucji RP, gwarantującym swobodę prowadzenia działalności gospodarczej.

- 1) Czy obywatel Syrii mógł wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego?
- 2) Na czym polega tzw. wąskie ujęcie skargi konstytucyjnej? Czy skarga konstytucyjna została sporządzona prawidłowo?
- 3) Jakie skutki dla skarżącego wywołuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego?

KAZUS NR 3

Dnia 20 października 2018 r. Zenon K. otrzymał odpis prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach, utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego, w zakresie ukarania Zenona K. grzywną w wysokości 20.000,00 złotych, w związku z paleniem w kominku szkodliwymi materiałami, emitującymi niebezpieczne zanieczyszczenia do otoczenia. Zgodnie z wyrokiem sądu działanie Zenona K. stanowiło naruszenie ustawy antysmogowej, z czym jednak stanowczo się on nie zgadzał, decydując się na wniesienie do Trybunału Konstytucyjnego skargi konstytucyjnej w związku z naruszeniem jego konstytucyjnego prawa do własności. Z uwagi na fakt, iż Zenon K. nie znał się na prawie, zwrócił się do swojego sąsiada, który jest radcą prawnym, o sporządzenie skargi konstytucyjnej w jego imieniu, którą następnie Zenon K. własnoręcznie podpisał i dnia 21 stycznia 2019 r. wysłał listem poleconym do Trybunału Konstytucyjnego (radca prawny jedynie napisał treść skargi).

- 1) Czy skarga konstytucyjna została w sposób prawidłowy wniesiona do Trybunału Konstytucyjnego?
- 2) Czy można przywrócić termin do wniesienia skargi konstytucyjnej w przypadku jego przekroczenia?

KAZUS NR 4

Dnia 28 listopada 2019 r. adwokat Jan Nowak otrzymał odpis prawomocnego wyroku wraz z uzasadnieniem wydanego w jego prywatnej sprawie przez Sąd Apelacyjny w Krakowie, z którym to wyrokiem w sposób zasadniczy nie zgadzał się. Jan Nowak uważał, że wydany przez sąd wyrok narusza szereg jego praw zagwarantowanych, nie tylko w Konstytucji RP, ale również w aktach prawa międzynarodowego, w tym m.in. w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, dlatego sporządził w swoim imieniu skargę do Trybunału Konstytucyjnego, wskazując, że wydany w jego sprawie wyrok jest sprzeczny z uregulowaniami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, której postanowienia Polska (jako państwo członkowskie Rady Europy) musi respektować.

- 1) Czy skarga konstytucyjna została sporządzona w sposób prawidłowy?
- 2) Ile wynosi termin na wniesienie skargi konstytucyjnej? Kiedy najpóźniej Jan Nowak może złożyć skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego?

KAZUS NR 5

Adam Z. dnia 1 grudnia 2019 r. otrzymał odpis prawomocnego wyroku wraz z uzasadnieniem wydanego w jego sprawie przez Sąd Okręgowy w Gdańsku, który to wyrok jego zdaniem naruszał jego prawa i wolności konstytucyjne, jednak uwagi, na fakt, że Adam Z. pozostawał osobą bezrobotną, a jego sytuacja finansowa była naprawdę trudna, nie było go stać na zlecenie sporządzenia skargi konstytucyjnej adwokatowi lub radcy prawnemu. W związku z powyższym Adam Z. skorzystał z pomocy swojego sąsiada Kamila K., który był piątkowym studentem prawa, który sam zaproponował pomoc Adamowi Z. Skarga sporządzona przez Kamila K. spełniała wszystkie wymogi formalne i materialne, z wyjątkiem wymogu przymusu adwokackiego, jednak cała pierwsza strona skargi konstytucyjnej zawierała wyjaśnienie dotyczące niemożności spełnienia wymogu przymusu adwokackiego przez Adama Z. z uwagi na jego trudną sytuację finansową, z jednoczesnym wnioskiem o przyjęcie skargi do rozpoznania pomimo drobnego uchybienia.

- 1) Czy skarga konstytucyjna została sporządzona w sposób prawidłowy?
- 2) Co może zrobić osoba, która chce, aby w jej sprawie sporządzono skargę konstytucyjną, gdy sytuacja finansowa nie pozwala jej na zlecenie napisania skargi adwokatowi/radcy prawnemu?

Bibliografia:

- W. Brzozowski, A. Krzywoń, M. Wiącek, *Prawa Człowieka*, Warszawa 2018
- M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wrocław 2010
- J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J. Rybczyńska, *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Warszawa 2014
- M. Chmaj (red.), *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszaw 2016
- B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012